

روایت مسافران ایرانی که به دنبال لغو پروازها در ترکیه ماندند

گرفتار روی خط مرز و ملال

گزارش

عاطفه نامداری

خبرنگار

تجاوز رژیم صهیونیستی به ایران، زنجیره‌ای از واکنش‌ها را رقم زده که دامنه‌اش تا مرزهای همسایه هم کشیده شده است. نتیجه ۱۲ روزی که حریم هوایی ایران، ترکیه، عراق و سوریه به طور کامل بسته ماند، زمینگیر شدن دست‌کم یازده هواپیمای ترکیه‌ای، از جمله دو پرواز ترکیش ایرلاینز در ایران و عراق بوده است.

در طول این جنگ، هزاران ایرانی که برای خرید، کار و تجارت یا سفرهای تفریحی به ترکیه رفته بودند، مجبور شدند در شهرهایی مثل استانبول، آنتالیا یا در مرز وان بمانند. سفرهای کوتاهی که قرار بود خاطره‌ساز شوند، نزدیک به دو هفته است که به انتظار بی‌پایان برای بازگشت بدل شدند. در تمام این روزها، آماری روشن از تعداد ایرانیان گرفتار، منتشر نشد.

میدان تقسیم، مرز وان؛ روایت‌هایی از بلاتکلیفی سارا، زن ۳۵ ساله‌ای که با فرزندش برای تعطیلات به آنتالیا رفته بود، در اتاق هتل، با جمله‌ای ساده، از یک سفر تفریحی به یک اقامت اجباری گرفتار شده است: «پرواز شما لغو شد.» نه پاسخی از ایرلاین، نه کمکی از جای دیگری. پس اندازش رو به پایان بود و پسرش هر شب با صدای بغض آلود می‌پرسید: «کی برمی‌گردیم ماما؟»

سارا تنها نبود. هزاران ایرانی در شهرهای ترکیه یا مرزها، سرگردان مانده بودند؛ خانواده‌هایی که برای گردش آمده بودند، دانشجویانی در مسیر مصاحبه سفارت و کارهای کنسولی، بازرگان‌ها و فروشندگان ریز و درشتی که برای خرید راهی ترکیه شده بودند.

هر روز اقامت ناخواسته در خاک غریب، چقدر آب می‌خورد؟

با گذشت زمان، مشکلات این مسافران چند برابر شد. هزینه‌های اقامت و سفر افزایش یافته و بلیت اتوبوس از وان تا تهران برای سفری حدوداً ۲۶ ساعته، از سه هزار و ۵۰۰ به پنج هزار لیر ترکیه رسید. برای بسیاری از مسافران ایرانی جا مانده در ترکیه، این سفر کوتاه، به یکباره تبدیل به یک بحران مالی شد.

هزینه روزانه اقامت و زندگی در شهری مثل استانبول برای

بسیاری به کایوس مالی تبدیل شد. براساس داده‌های وب‌سایت‌های گردشگری مانند Budget Your Trip و بررسی میدانی آژانس‌های رزرو محلی، هزینه اقامت در هتل‌های میان‌رده استانبول حدود ۴۲۹۰ لیر ترکیه برای هر شب است؛ معادل بیش از ۸ میلیون تومان به نرخ روز. گزینه‌های ارزان‌تری مانند هاستل‌ها نیز وجود دارد، اما با توجه به حضور خانوادگی بسیاری از مسافران و لزوم حفظ ایمنی، این گزینه برای همه قابل استفاده نبوده و نیست. در ترکیه غذا و حمل‌ونقل نیز سهم زیادی در سبد هزینه‌ها دارند. برآوردها نشان می‌دهد متوسط هزینه روزانه غذا برای یک نفر حدود ۲۱۶۰ لیر است. هزینه جابه‌جایی با وسایل حمل‌ونقل عمومی، تاکسی یا تاکسی‌های اینترنتی نیز به طور متوسط به ۱۵۰۰ لیر در روز می‌رسد. در مجموع، هزینه یک روز زندگی ساده و بدون تفریح در استانبول، برای هر نفر حدود ۵۷۰۰ لیر است؛ معادل تقریبی ۱۱ میلیون تومان.

مسئولیتی که زمین ماند

مهران، مسافری دیگر، از سفری گفت که قرار بود مرهمی باشد، اما به کایوس بدل شد. با دو کودک خردسال، نه توان سفر زمینی داشت، نه توان مالی ماندن. در تماس با سفارت ناگام مانده بود؛ نه طرح بازگشت اضطراری، نه کمک اقامتی.

سکوتی سرد در میانه بحرانی گرم: «قرار بود سفری برای آرامش باشد، بعد از سال‌ها بچه‌داری. شب و روز اخبار بیماران‌ها را دنبال می‌کردیم. داشتیم دیوانه می‌شدیم، مادرم تنها در اصفهان بود. اما با دو فرزند دوتویم و چهار ساله نمی‌توانستیم زمینی راهی ایران شویم. هزینه‌های ماندن در ترکیه نیز کمرشکن بود.»

براساس کنوانسیون وین ۱۹۶۳، نمایندگی‌های دیپلماتیک در شرایط اضطراری موظف به حمایت هستند؛ از صدور مدارک تا تسهیل بازگشت. عملکرد سفارت ایران با این استاندارد فاصله داشت.

ایرلاین‌ها به وظایف خود عمل کردند؟

عملکرد شرکت‌های هواپیمایی مختلف در این بحران نیز نشان داد عمده ایرلاین‌ها، به‌ویژه شرکت‌های داخلی، نتوانسته‌اند به درستی از عهده مسئولیت‌های قانونی و اخلاقی خود برآیند. نبود اطلاع‌رسانی دقیق، تأمین نکردن خدمات اولیه و بی‌توجهی به وضعیت مسافران در ترکیه، نشان داد که برنامه‌یادفندی و عملیاتی کارآمدی برای روزهای بحرانی طراحی نشده است. در حالی که برخی ایرلاین‌های خارجی حداقل اطلاعیه رسمی منتشر کردند، مسافران ایرانی در این ۱۲ روز نمی‌دانستند تکلیف پروازشان چه خواهد شد و چه زمانی و چگونه می‌توانند به خانه بازگردند.

بی‌تعهدی آژانس‌های مسافرتی در بحران

بسیاری از آژانس‌های مسافرتی هم که بانی برگزاری تورهای گردشگری یا تجاری و نمایشگاهی بودند، پس از بسته شدن آسمان ایران، هیچ برنامه جایگزینی برای بازگرداندن مسافران

خود ارائه نکردند. گزارش‌ها از استانبول، آنتالیا و امیرحاک‌ی از آن بوده است که شماری از این آژانس‌ها حتی پاسخگوی تماس‌ها هم نبوده‌اند و وظیفه بازگشت را به گردن ایرلاین یا خود مسافر انداخته‌اند.

براساس ضوابط وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، آژانس‌هایی که تور خارج از کشور برگزار می‌کنند، موظفند در شرایط اضطراری نیز پشتیبانی لجستیکی، اطلاع‌رسانی و تسهیل بازگشت مسافران را بر عهده بگیرند. بندهایی از آیین‌نامه نظارت بر دفاتر خدمات مسافرتی به صراحت می‌گوید در صورت قصور، این دفاتر، مشمول تذکر، جریمه و حتی لغو مجوز فعالیت خواهند بود.

سفرهایی بدون پشتوانه در روزهای جنگ؛ بیمه هم جا ماند

در ایام بسته شدن آسمان ایران و توقف پروازها، بسیاری از مسافران ایرانی در ترکیه با این تصور که بیمه‌نامه‌های مسافرتی‌شان پشتیبان شرایط اضطراری خواهد بود، دچار سردرگمی شدند. بررسی‌های انجام شده از سوی منابع بین‌المللی مانند Allianz و AXA نشان می‌دهد اغلب بیمه‌های مسافرتی جهان، هر گونه خسارت ناشی از جنگ یا درگیری نظامی را به صراحت از شمول تعهدات خود خارج کرده‌اند.

در ترکیه نیز وضعیت تفاوتی ندارد. بیمه‌های رایج ترکی مانند TravelPlus، تنها پوشش‌هایی مانند تأخیر پرواز یا هزینه‌های درمانی را در برمی‌گیرند و در بندهای رسمی خود، وقوع «اعتناشات سیاسی، شورش، جنگ یا حمله نظامی» را از موارد غیرقابل پرداخت اعلام کرده‌اند.

از سوی دیگر، شرکت‌های بیمه ایرانی نظیر بیمه ایران نیز مبادرت به حذف بند خسارات ناشی از جنگ در قراردادهای مسافرتی کرده‌اند. از همین روی بود که نه‌تنها شرکت‌های هواپیمایی بلکه بیمه‌ها نیز در عمل هیچ مسئولیتی را نسبت به وضعیت آشفته مسافران گرفتار در خاک ترکیه نپذیرفتند. نتیجه آنکه هزاران ایرانی، در حالی که گمان می‌کردند تحت پوشش بیمه سفر هستند، در عمل بدون هیچ‌گونه حمایت قانونی یا مالی، بار تمام هزینه‌های ناخواسته و سنگین سفر اجباری‌شان را به دوش کشیدند.

ریل نجات فعال شد؛ مسیر وان به تهران

البته باید یادآور شد که در نبود پرواز، قطار راه نجات شد. خط بین‌المللی تهران-وان، حالا با ظرفیت کامل مسافران را از مرز کاپیکوی ترکیه به تهران می‌رساند. حرکت از ایستگاه وان آغاز می‌شود و در ادامه از تبریز به تهران می‌رسد.

زمان حرکت این قطار عصرگاه هر روز اعلام شده است. قیمت بلیت این مسیر در حال حاضر برای هر نفر حدود ۲ میلیون تومان است، اگرچه گزارش‌ها از افزایش تقاضا و کمیبود بلیت حکایت داشته‌اند. برای بسیاری از ایرانیان در ترکیه که نه امکان پرواز داشتند و نه بودجه کافی برای اقامت طولانی، این مسیر ریلی، امید تازه‌ای برای بازگشت است.

در نهایت، این بحران درباره عدد و نقشه نیست؛ درباره انسان‌هایی است که ناگهان، در روز روشن، با شرایطی اضطراری برخورد کردند. نه پناهنده هستند، نه مهاجر؛ تنها قربانی تصمیم‌هایی شدند که صدها کیلومتر دورتر توسط صهیونیست‌ها گرفته شد.

تأمین حداکثری بودجه عمومی با جلوگیری از فرار مالیاتی

به گفته تحلیل‌گران، فشار مالیاتی عملا بر دوش فعالان شفاف و طبقات حقوق‌بگیر افتاده است که این مسئله پیامدهایی فراتر از کسری بودجه دارد.

درآمدهای خود را پنهان می‌کنند.

در عین حال، صدور فاکتورهای صوری و فعالیت شرکت‌های کاغذی به ابزار اصلی برای فرار از مالیات بر ارزش افزوده تبدیل شده‌اند. گزارش‌های رسمی حاکی از آن است که سازمان امور مالیاتی هر چند وقت یک بار شرکت‌های مشکوک به صدور فاکتورهای غیرواقعی را شناسایی می‌کند که در یک مورد شاهد شناسایی ۶ هزار شرکت صوری بودیم.

علل اصلی فرار مالیاتی

مطالعات داخلی نشان می‌دهد که مجموعه‌ای از عوامل مؤثر در گسترش بخش غیررسمی اقتصاد و به تبع آن فرار مالیاتی نقش‌آفرین هستند. از جمله این عوامل می‌توان به وجود قوانین ناکارآمد در حوزه کار، تأمین اجتماعی، مالیات و شهرداری‌ها، فضای نامناسب کسب‌وکار، موانع و محدودیت‌های تجاری، فساد اداری و اجتماعی، خوداشتغالی و گستردگی بخش کشاورزی اشاره کرد.

بدیهی است هرگونه عامل مؤثر در افزایش هزینه‌های فعالیت در بخش رسمی اقتصاد، به طور مستقیم یا غیرمستقیم موجب رشد اقتصاد غیررسمی و افزایش فرار مالیاتی خواهد شد.

پیامدهای گسترده فرار مالیاتی

کارشناسان اقتصادی هشدار می‌دهند که تداوم فرار مالیاتی در کشور، پیامدهایی فراتر از کسری بودجه دارد. به گفته تحلیل‌گران، فشار مالیاتی عملاً بر دوش فعالان شفاف و طبقات حقوق‌بگیر افتاده است. این موضوع نه‌تنها رقابت سالم

فرار مالیاتی به یکی از بحران‌های ساختاری اقتصاد ایران تبدیل شده است؛ پدیده‌ای که طبق برخی برآوردها- سالانه تا ۲۰۰ هزار میلیارد تومان از منابع عمومی کشور را از بین می‌برد و شکاف گسترده‌ای در تحقق عدالت مالیاتی ایجاد می‌کند.

این در حالیست که در سال‌های اخیر، مالیات به عنوان یکی از منابع اصلی تأمین بودجه عمومی، سهم قابل توجهی در تأمین هزینه‌های جاری و توسعه کشور داشته است؛ دولت با اتکا به درآمدهای مالیاتی، سهم قابل توجهی از هزینه‌های جاری کشور -در حدود ۷۰ درصد- را از طریق مالیات تأمین کرده است. آطور که محمدهادی سبحانین رئیس کل سازمان امور مالیاتی می‌گوید: سال ۱۴۰۰ مالیات ۴۰ درصد هزینه جاری کشور را تشکیل می‌داد که در سال ۱۴۰۳ این عدد به ۷۳ درصد رسید. درآمد مالیاتی نیز نسبت به سال ۱۴۰۰ به میزان ۵۷ درصد رشد داشته است.

فرار مالیاتی اصناف و مشاغل خاص ادامه دارد نکته قابل توجه آن است که اگرچه طبق اعلام سازمان امور مالیاتی کشور در سال ۱۴۰۳ بالغ بر ۱/۲۲۹ هزار میلیارد تومان درآمد مالیاتی وصول شده، که نسبت به سال ۱۴۰۲، ۵۲ درصد افزایش داشته است اما بررسی‌های انجام‌شده نشان می‌دهد که فرار مالیاتی در ایران عمدتاً در بین گروه‌هایی مانند پزشکان، وکلا، مشاوران، فعالان حوزه‌های خدماتی و دلان رایج است. این افراد معمولاً با استفاده از کارت‌خوان‌های متصل‌نشده به پرونده مالیاتی یا حساب‌های غیرتجاری،

بهبود فضای کسب‌وکار از طریق کاهش هزینه‌های تمکین مالیاتی، تقویت ظرفیت‌های شناسایی و ثبت‌نام فعالان اقتصادی غیررسمی و تسهیل تبادل اطلاعات میان دستگاه‌های مرتبط، از مهم‌ترین راهکارهای کاهش سهم اقتصاد غیررسمی و افزایش درآمدهای مالیاتی محسوب می‌شوند. علاوه بر این، توجه به تفاوت الگوی رفتار مؤدیان مالیاتی ضرورت دارد؛ برخی مؤدیان به علت عدم آگاهی یا سهل‌انگاری تکالیف مالیاتی خود را به‌درستی انجام نمی‌دهند، در حالی که گروهی دیگر با عمد و تعمد از پرداخت مالیات امتناع می‌ورزند.

فرار مالیاتی در ایران همچنان یکی از موانع اصلی توسعه اقتصادی، تحقق عدالت اجتماعی و تأمین بودجه عمومی محسوب می‌شود. اگرچه اقدامات مثبتی طی سال‌های اخیر آغاز شده، اما مسیر مقابله با این پدیده، نیازمند هم‌افزایی نهادی، اراده سیاسی، شفافیت ساختاری و اعتمادسازی عمومی است. با تکمیل سامانه مؤدیان، توسعه فناوری‌های نظارتی و اصلاح قوانین مالیاتی، می‌توان به کاهش چشمگیر فرار مالیاتی و بازگشت منابع عمومی به چرخه توسعه کشور امیدوار بود.

کارشناسان معتقدند مقابله با فرار مالیاتی بدون اصلاحات ساختاری امکان‌پذیر نیست. از مهم‌ترین اقدامات پیشنهادی می‌توان به اجرای مالیات بر مجموع درآمد (PIT)، مالیات بر عایدی سرمایه (CGT) و مالیات بر ثروت اشاره کرد؛ پایه‌هایی که می‌توانند منابع درآمدی پایدار و متصفانه برای دولت ایجاد کنند. در کنار آن، افزایش شفافیت در هزینه‌کرد مالیات‌ها، اطلاع‌رسانی هدفمند به مردم و برخورد بازدارنده با متخلفان، از الزامات گسترش فرهنگ مالیاتی در کشور به شمار می‌رود. کارشناسان همچنین استفاده از فناوری‌های نوین همچون هوش مصنوعی و کلان‌داده را در تحلیل الگوهای رفتاری مؤدیان مالیاتی، یک گام مهم در راستای توسعه نظام مالیاتی هوشمند عنوان می‌کنند. همچنین نکته‌ای که باید مورد توجه سازمان امور مالیاتی قرار گیرد این است که با همکاری و هماهنگی بین بخشی می‌توان به کاهش فرار مالیاتی دست یافت. از جمله مهم‌ترین اقدامات در این زمینه، اجرای فرآیند واحدیابی مالیاتی است که امکان شناسایی فعالان اقتصادی غیررسمی و هدایت آن‌ها به سمت فعالیت‌های رسمی را فراهم می‌آورد.